

Dr. Artur Silberstein, advokát, Bratislava:

Úvahy o výhrade vlastníctva.

Čím viac zovšeobecňuje užívanie výhrady vlastníctva, tým viac ťažkosť a rozpakov pôsobí judikatúre jej uznanie. O tom niekoľko príkladov:

1. Najvyšší súd pripúšťa výhradu vlastníctva tiež u vecí, ktoré sú určené k ďalšiemu predaju, spracovaniu alebo spotrebe, avšak len s tým obmedzením, že výhrada vlastníctva ďalším odpredajom alebo spracovaním veci zaniká. (Vážny 5391, 6418, 7241; Úradná sbierka č. 1723).

Pri tejto praxi nebude asi možné zotrvať. Výhrada vlastníctva, ktorá trvá len tak dlho, kým kupiteľ, bez toho že by zaplatil kúpnu cenu, vec ďalej nepredal, nespracoval alebo nespotrebil, teda pokiaľ sa to kupiteľovi páči, je cele bezúčelná. Len si treba predstaviť predavateľa, ktorý by chcel uplatniť takúto svoju výhradu vlastníctva! Najprv by musel zistiť, či sa vec nachádza ešte u kupiteľa. Keď sa mu to podarí, má potom ešte starosti o to, či sa táto vec bude nachádzať u kupiteľa ešte v dobe podania žaloby, resp. pri vynesení rozsudku a či napokon ešte neprehrá spor.

Trestné senáty Najvyššieho súdu si neosvojily túto občianskoprávnu prax a idú svojou vlastnou cestou.

V rozhodnutí Zm I 269/35 (sdelenom drom Karolom Soukupom v Soudcovských Listech č. 11 z r. 1935) sa hovorí:

»Nemá-li ovšem v posléz uvedených případech« (při zboží určeném k dalšímu prodeji nebo zpracování) »výhrada vlastnického práva býti bezúčelnou ba nesmyslnou, musí vůle stran směřovati i k tomu, aby v takových případech, nastoupil na místo dále prodaného zboží peníz za zboží utržený, pokud nepřevyšuje kupní cenu, aniž by bylo třeba výslovného ujednání v tom smyslu, neboť nastoupení útržku na místo zboží je jen nezbytným důsledkem shora vyslovené zásady, že výhrada práva vlastnického na zboží prodaném na úvěr a určeném k dalšímu zcizení nebrání takové dispositici se zbožím, jen když aspoň předpokládaná vůle stran tomu neodporuje.« Tu sa priamo prehlasuje za bezúčelnú takú výhradu vlastníctva, ktorá ďalším predajom, spracovaním alebo spotrebou zaniká.

Vyskytol sa teda ten kuriózný prípad, že výhrada vlastníctva, ktorá občianskoprávne zaniká, trestnoprávne pôsobí aj naďalej.

Občianske senáty Najvyššieho súdu asi ťažko prevezmú citovanú tézu trestného senátu, podľa ktorej na miesto ďalej predanej alebo spracovanej veci má nastúpiť jej peňažitá protihodnota. Ale bez ťažkého ohroženia autority Najvyššieho súdu nebudú môcť ani zotrvať pri praxi, označenej trestným senátom právom za bezúčelnú.*)

Aby bolo najdené východisko z týchto rozpakov, nezbýva asi judikatúre, než vôbec nepripustiť výhradu vlastníctva u vecí, určených k ďalšiemu predaju, spracovaniu alebo spotrebe.

*) Obavy autorove »o ťažké ohroženie autority Najvyššieho súdu« pre toto rozhodovanie iste pominú, keď preštuduje dôkladne i celé ním samým citované trestné rozhodnutia, a k tomu na pr. i Sb. n. s. (vo vec. trest.) č. 5331 zo dňa 18. VI. 1935, Zm I 180/35. Pozn. red.

2. Pestrý obraz poskytuje judikatúra v otázke, či a nakoľko sa dá výhrada vlastníctva účelne ujednať pri veciach, ktoré sú spojené s inou vecou alebo nemovitosťou.

Podľa rozhodnutí Vážný 3263, 4118, 5141, 6348, 7624, 7669, 8201, 8589, 9432, 10698, 10743, 10839, 11200 ide o príslušenstvo len vtedy, keď venovanie prevádza vlastník nemovitosti a vec tvoriaca príslušenstvo v dobe venovania náležala vlastníčkovi nemovitosti. Kým teda vlastník nemovitosti nezaplatil plne vec, kúpenú s výhradou vlastníctva, nevzniká napriek spojeniu s nemovitosťou príslušenstvo.

V protive k tomu hovorí rozhodnutie Vážný 2850, 3699, že na strojoch predaných s výhradou vlastníctva tvoria-li podstatnú súčiastku továrnej reality, je aj vtedy vylúčené oddelené vlastníctvo, keď do tohoto pomeru boli privedené nevlastníkom. Toto platí podľa rozhodnutí Vážný 2850, 3263, 3699 nielen o továrnych strojoch, ale o všetkých predmetoch, ktoré podľa svojej povahy a podľa potrieb hospodárskeho života slúžia priamo alebo nepriamo niektorému podniku (elektromotory, rozvodové dosky s inštaláčnym vedením, zariadenie transformačnej stanice atď.

V smysle § 297a III. dieľšej novely k o. z. o. nepokladajú sa stroje, ktoré boli uvedené v súvislosti s nemovitou vecou za súčiastku, keď so súhlasom vlastníka nemovitosti sa poznamená v pozemkovej knihe, že stroje tvoria vlastníctvo iného.

Podľa rozhodnutí Vážný 2799, 5263, 8519, 12106 a Rv I 674/33 Pr. Archiv XVII. č. 20 str. 1462 zaniká výhrada vlastníctva, keď v pozemkovej knihe nebola poznamenaná, i voči kupiteľovi, ktorý spojil stroj s nemovitosťou. Je to teda zase prípad, kde vzniká príslušenstvo bez toho, že by vlastník nemovitosti bol súčasne vlastníkom veci tvoriacej príslušenstvo.

Naproti tomu zase nemá podľa rozhodnutí Vážný 2850, 10698, 11200 otázka, bola-li výhrada vlastníctva pozemnoknižne poznamenaná, inter partes žiadneho významu. Teda aj bez poznámky v pozemkovej knihe je výhrada vlastníctva proti kupiteľovi účinná.

Tiež otázka, či poznámka v pozemkovej knihe je aj vtedy ešte prípustná, keď už stroj je spojený s nemovitosťou, není v judikatúre jednotne riešená. Prisvedčujú rozhodnutia Vážný 3085, 4118, 11595, odporujú Vážný 2799, 3263, 8519, 12106.

3. Je sporné či je kupiteľ len detentorom alebo vecným držiteľom, či mu teda prislúcha posesorná žaloba.

Pred válkou sa rozhodla rakúska judikatúra pre detenciu. Stejne tak Vážný 5016. Teraz prevláda v praxi názor v prospech vecnej držby.

V literatúre panuje ešte väčší zmätok. Není snáď otázky vo veci výhrady vlastníctva, ktorá by nebola sporná. Istotne bude tento spor názorov pôsobiť na judikatúru a dá podnet k jej novému kolísaniu.

K ťažkostiam tohoto druhu pristupuje ešte veľké zafaženie súdov vzrastom excindačných žalôb »výhradových« veriteľov.

Vzrastajúce užívanie výhrady vlastníctva má ostatne v zápatí i nevhody pre obchodný styk. Dosť ho zafažuje už neistota, ktorá povstáva z kolísavej judikatúry jako i ťažkosti, ktoré vznikajú pri vymedzení pojmov, ako na pr. pojmu veci určenej k ďalšiemu predaju, spracovaniu alebo spotrebe, alebo pojmu veci tvoriacej podstatnú súčiastku pozemku atď. Mnohí, ktorí sa domnievali, že výhrada vlastníctva poskytuje najväčšiu prípustnú zábezpeku úveru, museli draho zaplatiť skúsenosť, že by boli lepšie urobili, keby boli volili inú záruku alebo predali na úver vôbec bez tejto záruky. Často sa musel výhradový veriteľ následkom excindačných sporov, ktoré nebraly konca, vzdať výhrady vlastníctva, aby ušetril ďalšie útraty. Často sa zase na konci dlho trvajúceho sporu musel dozvedieť, že jeho výhrada vlastníctva není ani účinná.

Ale ešte škodlivejšie pôsobí vzrastajúce užívanie výhrady vlastníctva na obchodný styk tým, že usnadňuje omyly o úveruschopnosti osoby uchádzajúcej sa o úver. Nakoľko výhrada vlastníctva neni na vonok badateľná, nedajú sa s istotou vyšetriť majetkové pomery dotyčného. Často sa už len neskoro prejaví, že dlžníkove bytové alebo obchodné zariadenie, sklad, auto, atď. jemu vôbec nepatrí, ale že sa dostaly do jeho držby len s výhradou vlastníctva. Tak sa obracia výhrada vlastníctva v praxi proti úverovému obchodu, v ktorého prospech bola zriadená.

Je samozrejmé, že čím viac zovšeobecňuje užívanie výhrady vlastníctva, tým viac zovšeobecňuje aj nebezpečenstvo, že výhradový veriteľ poškodí omeškalého dlžníka pri zpätvzatí veci a učiní mu z peňažitých splátok, ktoré mu má vrátiť, neoprávnené srážky.

Vzhľadom na tieto rôzne nevýhody a nebezpečenstvá výhrady vlastníctva naskytuje sa otázka, či by nebolo správnejšie nasledovať príkladu tých zemí, ktorých právny poriadok neuznáva výhradu vlastníctva s vecne neprávnom účinnosťou, ačkoľvek sú to zeme s veľmi, ba krajne vyvinutým úverovým obchodom, jako na pr. Anglia, Holandsko, Francúzsko.

Anglický obchodný život nám poskytuje v t. zv. hire-purchase agreement-u možnosť dosiahnuť výhod výhrady vlastníctva, bez toho, že by táto výhrada bola právne uznaná. Uzaviera sa nájomná zmluva. Prenajíateľ sa zaväzuje predať nájomníkovi prenatatú vec, keď tento zaplatí kúpnu cenu, t. j. dá nájomníkovi opciu ku kúpe prenatatej veci.

Pri tomto právnom jednaní je právny pomer medzi stranami a tiež oproti tretím osobám o veľa určitejšie než pri výhrade vlastníctva. Nájomník je sice oprávnený, ale nie povinný — prenatatú vec kúpiť, ale prenatateľ môže si zaistiť vykonanie opčného práva nájomníkom tým, že si smluví tomu primerané vysoké nájomné.

Neuznanie výhrady vlastníctva nebolo by vlastne ani nič nového na území platnosti o. z. o., ani v oblasti slovenského práva, lebo bývalá rakúska aj uhorská judikatúra výhradu vlastníctva pôvodne nepripúšťala. Išlo by teda len o návrat k starej judikatúre. (Uhorská Kúria č. 8795/84, 967/85, 6022/86.)

Je teraz otázkou, či takáto zmena judikatúry môže byť, nehľadiac k oportunistickým právnepolitickým úvahám, ospravedlnená tiež čiste právnicki.

§ 1063 o. z. o. stanoví, že odovzdá-li predavateľ kupiteľovi vec, bez toho, že by dostal kúpnu cenu, je vec predaná na úver, ale že vlastníctvo k nej prechádza ihneď na kupiteľa. To sa shoduje aj so slovenským právom.

Pri uznaní výhrady vlastníctva sa uplatnilo pojmie, že ustanovenie cit. § nevylučuje odchylné ujednanie strán, lebo neobsahuje výslovnú záповeď smluvnej voľnosti. (Vážný 7241). Nakoľko však § 1063 o. z. o. upravuje podmienky nadobudnutia vlastníctva, teda vecné právo, tak by tento názor bol stejnoznačný s tým, že vôľa strán rozhoduje tiež vo vecnom práve všade tam, kde neni obmedzená výslovným zákazom.

Neuznaním výhrady vlastníctva by sa naopak potvrdilo to pojmie, že slobodná vôľa je len v obligačnom práve prevládajúcou zásadou kdežto že vo vecnom práve má prevládať zásada, podľa ktorej sa majú vecné práva v záujme istoty obchodu badateľne prejavovať, najmä držbou. Dôsledkom tejto zásady sú pravidlá vecného práva kogentné. Teda tiež pravidlá vyslovené v § 1063 o. z. o. sú kogentnej povahy a vylučujú, aj bez výslovného zákazu, odchylné ujednanie strán.

Že tento druhý výklad citovaného paragrafu zodpovedá právnomu systému uloženému v o. z. o., dokazuje už tá okolnosť, že prví výklad viedol v judikatúre k rozporom, uvedeným príkladom v úvode.

III. dielčou novelou k o. z. o. bola sice výhrada vlastníctva u tovarných strojov legalizovaná, ale toto zákonné opatrenie je výnimečného rázu a preto nevylučuje možnosť, aby súdna prax nemohla odmietnuť výhradu vlastníctva.